

ПРАСОВ О. О.,кандидат юридичних наук, доцент,
суддя(Запорізький окружний
адміністративний суд)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3-2.13>**ПРАВО НА ЖИТТЯ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Статтю присвячено аналізу актуальних питань стосовно проблем законодавчого регулювання особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі.

Розглянуто питання щодо особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування фізичної особи. Проаналізовано проблеми вітчизняного законодавства та практики щодо реалізації особистих немайнових прав.

Наголошено на тому, що всі люди від народження наділені певним комплексом невід'ємних прав та свобод, які власно є результатом людської природи. Права людини та громадянина закріплені в Конституції України, відповідно до якої усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Ці права є невід'ємними та невідчужуваними. Визнання і захист прав людини є основним обов'язком держави.

Наголошено, що як і будь-яка людина, права якої охороняються Конституцією України та іншими нормативними актами, особи, засуджені до позбавлення волі мають право на життя, захист якого забезпечується державою.

Досліджено положення Конституції України, Цивільного кодексу України, Кримінального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України та Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28.08.2018 № 2823/5 з питань забезпечення та реалізації права особи на життя.

Зроблено висновок про певну суперечливість вітчизняного законодавства щодо досліджуваного питання. Оскільки Конституція України має найвищу юридичну силу, то закони та інші нормативно-правові акти мають прийматися на основі Конституції України і повинні відповідати її змісту. Таким чином, з метою усунення суперечностей, положення частини 2 статті 281 Цивільного кодексу України необхідно привести у відповідність до статті 27 Конституції України вказавши, що «фізична особа не може бути свавільно позбавлена життя». Право на життя не є абсолютним, а може бути обмежено, але такі обмеження не повинні носити характеру свавільних дій.

Ключові слова: засуджені, місця позбавлення волі, особисті немайнові права, життя, право на життя, смерть, відбування покарання.

Prasov O. O. The right to life of persons sentenced to imprisonment

The article is devoted to the analysis of topical issues concerning the problems of legislative regulation of personal non-property rights of persons sentenced to imprisonment.

The issue of personal non-property rights that ensure the natural existence of an individual is considered. The problems of domestic legislation and practice regarding the realization of personal non-property rights.

It is emphasized that all human beings are endowed from birth with a certain set of inalienable rights and freedoms, which are in fact the result of human nature. Human and civil rights are enshrined in the Constitution of Ukraine, according to which all people are free and equal in their dignity and rights. These rights are inalienable and inalienable. Recognition and protection of human rights is a primary responsibility of the state.

It is emphasized that, like any person whose rights are protected by the Constitution of Ukraine and other normative acts, persons sentenced to imprisonment have the right to life, the protection of which is provided by the state.

The provisions of the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Criminal Code of Ukraine, the Criminal-Executive Code of Ukraine and the Order of the Ministry of Justice of Ukraine „On approval of the Rules of Procedure of penitentiary institutions” from 28.08.2018 № 2823/5 on ensuring and exercising the right to life.

The conclusion is made about a certain contradiction of the domestic legislation concerning the investigated question. As the Constitution of Ukraine has the highest legal force, laws and other normative legal acts must be adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and must correspond to its content. Thus, in order to eliminate inconsistencies, the provisions of Part 2 of Article 281 of the Civil Code of Ukraine must be brought into line with Article 27 of the Constitution of Ukraine, stating that „an individual may not be arbitrarily deprived of life”. The right to life is not absolute and may be limited, but such restrictions should not be arbitrary.

Key words: *convicts, places of imprisonment, execution of sentence, life, the right to life, death, execution of sentence.*

Вступ. Життя людини є тим благом, на забезпечення і охорону якого спрямована більшість прав фізичної особи. Право на життя – це головне, фундаментальне право кожної людини, що обумовлене самим фактом її існування. Таке благо неможливо обмежити найменшим ступенем, воно або є повністю, або його нема зовсім.

Найвищу юридичну силу має Конституція України. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі положень Конституції України та повинні відповідати їй (ст. 8 Конституції України) [1]. Основним Законом України забезпечується право людини на життя. Так, у статті 27 Конституції України проголошено, що кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язком держави є захист життя людини [1].

Як і будь-яка людина, права якої охороняються Конституцією України та іншими нормативними актами, особи, засуджені до позбавлення волі мають право на життя, захист якого забезпечується державою.

Проблеми, пов’язані з немайновими правами осіб, засуджених до позбавлення волі, досліджували, зробивши великий внесок у юридичну науку, такі науковці як О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. А. Бадира, А. П. Гель, М. Я. Гуцуляк, О. М. Джу́жа, Т. А. Денисова, О. Г. Колб, А. С. Нікіфоров, В. О. Меркулова, В. В. Лень, О. М. Литвинов, М. І. Мельник, В. Ф. Примаченко, П. Г. Пономарьов, В. М. Прусс, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, Ю. А. Чеботарьова, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець та інші. Однак, не зважаючи на ґрунтовні дослідження, недостатньо висвітленими, на наш погляд, залишаються питання щодо проблем та особливостей реалізації права на життя особами, засудженими до позбавлення волі.

Мета статті. Дослідження присвячене проблемам вітчизняного законодавства та практики щодо реалізації особистих немайнових прав особами, засудженими до позбавлення волі, а саме – права на життя.

Результати. Поняття «життя» впродовж всього розвитку суспільства постійно звертало на себе увагу філософів, біологів, фізиків тощо. Набагато менше уваги приділяли йому

правознавці. В юридичній літературі утвердилась думка, що термін «життя» в юридичній конструкції права на життя – це фізичне, духовне та соціальне функціонування людини як комплексного біосоціального організму.

Як зазначають Рабінович П. М. та Хавронюк М. І. «життя, як стан людини, в якому вона перебуває від моменту автономізації стосовно організму матері під час фізіологічних положів і до її біологічної смерті, є найбільш цінним із благ людини. За його відсутності людину не можуть цікавити її особисті, політичні, економічні та інші права. Крім того, життя кожної людини є благом не тільки для неї. Воно є однією з найвищих соціальних цінностей і для українського суспільства, як це підкреслено у статті 3 Конституції України, і для світового, як це впливає із ряду міжнародних конвенцій, а ставлення суспільства до життя кожної окремої людини є найкращим показником його культурного і духовного розвитку» [2, с. 117].

Незворотним припиненням основних життєвих функцій організму (кровообігу, дихання, діяльності центральної нервової системи), тобто природним кінцем існування всякої відокремленої живої системи є смерть [3, с. 534].

Розрізняють смерть природну (фізіологічну) та неприродну, передчасну (патологічну). Природна смерть є результатом тривалого, поступового згасання основних життєвих функцій організму (старіння). Неприродна смерть настає від хворобливих уражень або ушкоджень життєво важливих органів раніше, ніж вичерпані фізіологічні запаси організму. Вона може бути не насильною (раптовою) та насильною. Не насильна смерть – це смерть, яка стала від хвороби. Насильна смерть може бути наслідком убивства, самогубства, нещасного випадку [3, с. 534].

Право на життя, у сучасному розумінні, розглядається як особисте немайнове право фізичної особи, яке виникає з приводу особистого нематеріального блага, яким є життя кожної людини. Характерною особливістю цього права виступає те, що його виникнення чи припинення у більшості випадків не залежить від волі управомоченої особи. Народження та смерть людини – це особливий різновид юридичних фактів, що належить до подій. Право на життя має декілька аспектів, у тому числі право на збереження життя і право на розпорядження ним [4, с. 464].

Під правом на життя, в аспекті розпорядження ним, розуміється можливість: 1) піддавати своє життя ризику; 2) вирішувати питання про припинення свого життя. Прикладами розпорядження своїм життям свідомо і добровільно можуть слугувати робота каскадером, здійснення щодо себе небезпечних наукових експериментів тощо. І навпаки, фізична особа має право вимагати усунення небезпеки, створеної внаслідок підприємницької або іншої діяльності, яка загрожує життю та здоров'ю.

Людина може передчасно припинити своє життя шляхом самогубства. У наукових виданнях різних галузей обговорюється питання про можливість визнання права на самогубство, права на смерть, вважаючи, що таке право повинно бути проголошено у законі.

Слід зазначити, що пропозиції стосовно закріплення «права на смерть» на законодавчому рівні не мають перспектив з точки зору права і суперечать загальноновизнаним принципам моралі та етики. Як наголошує О. В. Дзера: «категорія «право на життя» вже містить у собі право розпорядитися своїм життям, у тому числі і щодо спричинення собі смерті. До того ж мова йде про фізичну особу, яка здатна самостійно примати рішення, а, відповідно, з власної волі заподіяти собі смерть. У випадку коли людина фізично або психологічно не може розпорядитися своїм життям, немає підстав взагалі говорити про наявність такого її права. Крім того, положення про право на самогубство у законі навряд чи зможе зупинити людину, яка вирішила припинити своє існування заподіянням собі смерті. Тож наявність у фізичної особи такого права чи його відсутність не буде мати жодних правових наслідків, окрім самого можливого факту смерті» [4, с. 465].

Зміст поняття права на життя різниться у різних державах. Для одних держав, де смертна кара як засіб покарання скасована, право на життя означає, що жодна людина за будь-які вчинки не може бути позбавлена життя навіть державою, тобто мова йдеться про так зване абсолютне право на життя. У інших державах, де існують різні режими збере-

ження смертної кари (застосування смертної кари, застосування смертної кари як винятку, відмова від застосування смертної кари на практиці тощо), під правом на життя розуміється те, що жодна людина не може бути позбавлена життя свавільно, без відповідної правової процедури [5, с. 281]. Це так зване відносне право на життя.

У ст. 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод від 1950 р. закріплено положення про те, що право кожної особи на життя не тільки проголошується, але й охороняється законом. Позбавлення життя не розглядається в ній як порушення права на життя, якщо воно є результатом застосування сили, не більш ніж абсолютно необхідної: 1) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; 2) для здійснення законного арешту або попередження втечі особи, затриманої на законних підставах; 3) у випадку дій, передбачених законом, для придушення бунту або заколоту [5, с. 463]. Тобто, у зазначеній Конвенції закріплено принцип «відносного права на життя». Однак, навіть передбачене у ст. 2 Європейської Конвенції з прав людини невід'ємне право на життя, при всій його видимій чіткості, не дозволяє конкретно визначити, що ж охоплюється цим поняттям.

Стаття 6 Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права відносить до права людини на життя її можливості не бути свавільно позбавленою життя з боку держави [6]. Отже, зміст права людини на життя, проголошеного цим Пактом, обмежується лише питаннями смертної кари, несанкціонованого позбавлення людини життя з боку державних органів та злочину геноциду. У той же час, ст. 2 Європейської Конвенції з прав людини розуміє під правом людини на життя її можливість не бути умисно позбавленою життя. І хоча термін «умисне позбавлення життя» з Європейської Конвенції охоплює набагато ширше коло аспектів, пов'язаних з охороною та захистом людського життя, ніж термін «свавільне позбавлення життя» з Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права, обидва міжнародно-правові акти визначають зміст права людини на життя майже однаково, охороняючи життя від його протиправного припинення.

В законодавстві України, у різних нормативно-правових актах, можна зустріти відбиття як абсолютного, так і відносного розуміння права на життя.

Так, аналіз положень ст. 27 Конституції України дає підстави стверджувати, що в ній знайшло відбиття відносного розуміння права на життя, оскільки в даній нормі наголошується «... Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя ...» [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 281 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) фізична особа не може бути позбавлена права на життя [7]. Таке законодавче формулювання відбиває позицію абсолютного розуміння права на життя.

Різниця між наведеними положеннями Конституції України та ЦК України очевидна. Якщо у варіанті, що передбачений ЦК України забороняється будь-яке позбавлення життя фізичної особи, то у варіанті, передбаченому Конституцією України забороняється позбавлення життя людини свавільно (без відповідної правової процедури).

Враховуючи етимологічне значення слова «свавілля», яке тлумачиться як «... відсутність законності, справедливості ... схильність діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших ...» [8] можна дійти висновку, що ніхто не може бути позбавлений життя без законної та справедливої підстави. Тобто право на життя може бути обмежено, але такі обмеження не повинні носити характеру свавільних.

Однак Конституція України, як зазначено у її 8 статті, має найвищу юридичну силу. Відтак закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати її змісту. Таким чином, з метою усунення суперечностей, на наш погляд, положення ч. 2 ст. 281 ЦК України необхідно привести у відповідність до ст. 27 Конституції України вказавши, що «фізична особа не може бути свавільно позбавлена життя».

Для того щоб повноцінно гарантувати фізичній особі право на життя держава повинна визначити чіткий та такий, що не підлягає розширювальному тлумаченню перелік легітимних підстав, якими може бути обмежене право особи на життя. Тобто, держава має встановити виключний перелік випадків, за яких позбавлення фізичної особи життя не буде вважатись свавільним. При цьому даний перелік повинен не лише мати законодавче закріплення, але й бути справедливим з точки зору суспільної моралі [9, с. 117].

Право на життя у засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях, зберігається у повній мірі та захищається так же, як і у відношенні всіх інших людей.

Стосовно засуджених до позбавлення волі можна відзначити наступний перелік випадків, коли за наявності певних обставин позбавлення засуджених життя не буде вважатись безпідставним.

Перший такий випадок передбачає застосування відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань», та Закону України «Про національну поліцію» заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, що потягло смерть засудженого. Так, відповідно до статті 106 КВК України до осіб, позбавлених волі, якщо вони чинять фізичний опір персоналу колонії, злісно не виконують його законні вимоги, проявляють буйство, беруть участь у масових заворушеннях, захваті заручників або чинять інші насильницькі дії, а також у разі втечі з-під варти з метою припинення вказаних протиправних дій, а також запобігання заподіяння цими особами шкоди оточенню або самим собі застосовуються фізична сила, спеціальні засоби, гамівна сорочка та зброя. Застосуванню заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї має передувати попередження про намір використання вказаних заходів і засобів, якщо дозволяють обставини. Без попередження вказані заходи, засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю персоналу колонії чи інших осіб. При цьому, заходи фізичного впливу не повинні перевищувати міру, необхідну для виконання покладених на адміністрацію колонії обов'язків та повинні завдавати найменшої шкоди здоров'ю ув'язнених [10]. Якщо ж в наслідок перевищення таких мір було спричинено смерть засудженого або ж вчинено його умисне убивство – відповідальність винної особи настає відповідно до положень Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Другий випадок передбачає самозахист, у тому числі необхідну оборону з боку персоналу колонії та інших осіб. Так, відповідно до ст. 36 КК України однією з обставин, що виключають злочинність діяння є необхідна оборона, тобто дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 КК України [11].

Але загинути засуджені можуть й за будь-яких інших обставин. Перелік їх необмежений. Смерть засуджених може відбутися як через їх власні діяння так і через діяння інших осіб. Можлива також смерть засудженого через його діяння але під впливом діянь інших осіб, тобто через так зване доведення до самогубства.

Переважаючі причини самогубств осіб, засуджених до позбавлення волі, пов'язані з особистими хвилюваннями щодо незаконного, на їх думку, притягнення до кримінальної відповідальності, призначенням надмірно суворого покарання, страхом перед його настанням тощо. Особливо це стосується в'язнів, засуджених до довічного позбавлення волі. В них відзначається підвищена схильність до суїциду та до втечі. Деякі з осіб, при нагоді, не зупиняються і перед нападом на персонал.

Так, у Київському слідчому ізоляторі управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у місті Києві та Київській області у грудні 2007 р. скоїла самогубство через повішання 47-річна жінка, яка була засуджена Соломенським районним судом м. Києва на вісім років позбавлення волі за вбивство матері чоловіка. У передсмертній записці вона пояснила свій крок протестом проти судової несправедливості [12].

Як відомо, у ст. 120 КК України передбачена кримінальна відповідальність за доведення до самогубства. Кримінально караним є доведення особи до самогубства або до замаху

на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного припинення її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схилення до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства [11].

Слід відзначити, що зареєстрованих випадків доведення засуджених до самогубства не багато. Це пов'язано з тим, що будь-які правопорушення з боку засуджених свідчать про недоліки у роботі адміністрації колонії. Тож випадки доведення засуджених до самогубств приховуються. Такі випадки на практиці важко виявити та довести.

Найбільш розповсюдженими та офіційно встановленими причинами смерті осіб, засуджених до позбавлення волі, є висока захворюваність ув'язнених на тяжкі та невиліковні форми хвороб, такі як туберкульоз, СНІД, хронічні гепатити, які виникли в них ще до надходження до установ виконання покарань. Такий стан зумовлений, здебільшого, соціальною занедбаністю зазначених осіб, їх наркотичною та алкогольною залежністю, низьким рівнем життя тощо.

Також, не рідкі випадки, коли особа захворіє на зазначені хвороби вже під час перебування у місцях несвободи. У даному випадку порушуються кілька конституційних прав ув'язнених, зокрема право на: життя; безпечне для життя і здоров'я довкілля; охорону здоров'я; медичну допомогу. Це в той час, як життя і здоров'я людини є найвищою цінністю, які поставлено під охорону на законодавчому рівні. Відповідно до положень Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя, охорону здоров'я та медичну допомогу. Але реалізація в нашій державі невід'ємного права особи на отримання медичної допомоги повсякчасно стикається з такими нагальними складнощами як фінансування медичного обслуговування та недосконалість системи охорони здоров'я загалом. В системі охорони здоров'я фінансові ресурси переважно покривають витрати, спрямовані на утримання медичного та допоміжного персоналу, оплату комунальних послуг медичної установи, придбання лікарських засобів та сучасного устаткування, модернізацію інфраструктури тощо. Але, фактично, ця сфера фінансується за так званим залишковим принципом.

Медичні частини державних установ, де засуджені відбувають покарання, у кращому випадку укомплектовані фахівцями в галузі медицини та необхідними медичними препаратами лише на половину, що не дає можливості якісно та своєчасно надавати кваліфіковану медичну допомогу засудженим особам. Фінансові кошти та медикаменти надходять несвоечасно. Відсутні елементарні умови для надання медичної допомоги. Стан медичного забезпечення осіб, які утримуються у місцях позбавлення волі, не відповідає вимогам кримінально-виконавчого законодавства. Не всі медичні частини мають необхідне обладнання, у зв'язку з чим не забезпечується проведення для засуджених регулярних флюорографічних та інших обстежень. Подекуди діяльність з медичної практики здійснюється без переоформлення ліцензії та акредитаційного сертифікату тощо.

У ст. 8 КВК України наголошується, що засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти. А відповідно до ч. 4 ст. 116 КВК України порядок надання особам, які позбавлені волі, медичної допомоги, організації і проведення санітарного нагляду, використання лікувально-профілактичних і санітарно-профілактичних установ охорони здоров'я і залучення з цією метою їхнього медичного персоналу визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України і центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [10]. Тобто, як і всі громадяни України, ув'язнені мають право на медичну допомогу та адекватне медичне обслуговування. Проблеми щодо такого права, здебільшого, виникають на етапі його реалізації. Тож порушення права особи на медичну допомогу тягне за собою і порушення права ув'язненого на життя.

Зазначене конституційне право може бути порушено і у процесі залучення ув'язнених осіб до праці.

У ході відбування покарання у виді позбавлення волі засуджені мають залучатися до праці. Відповідно до статті 118 КВК України засуджені до позбавлення волі повинні працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії. Засуджені залучаються

до суспільно корисної праці з урахуванням наявних виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. Засуджені залучаються до праці, як правило, на підприємствах, у майстернях колоній, а також на державних або інших форм власності підприємствах за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції [10].

Суспільна корисна праця, згідно з статтею 6 КВК України, відноситься до основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених [10]. Нерідко під час залучення осіб позбавлених волі до праці трапляються випадки їх загибелі через травми на виробництві, у тому числі з вини третіх осіб.

У ч. 3 ст. 119 КВК України передбачено, що праця засуджених повинна організовуватися з додержанням правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії, встановлених законодавством про працю [10]. Проте ця вимога закону також не завжди виконується. Так, всупереч вказаним вимогам закону, один з працівників Шосткинської виправної колонії управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Сумській області (№ 66) систематично самостійно протиправно вивозив групи засуджених з метою залучення їх до праці за межі колонії. Виявилося це тільки після загибелі одного з ув'язнених на будівельному майданчику, коли стіна недобудованої будівлі, що обвалилася, смертельно травмувала засудженого [13]. Тож право на життя осіб, засуджених до позбавлення волі, може бути порушене і внаслідок зловживання владою або службовим становищем представниками адміністрації місць відбuvання покарання. Ч. 2 ст. 364 КК України передбачено кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, яке спричинило тяжкі наслідки (зокрема – смерть людини) [11].

З урахуванням викладеного можна зробити наступні **висновки**:

1. Ніхто не може бути позбавлений життя без законної та справедливої підстави. Тобто право на життя не є абсолютним, а може бути обмежено. Таке обмеження не повинні носити характеру свавілля;
2. Порушення права на життя засуджених до позбавлення волі може бути пов'язане з порушенням його права на: безпечне для життя і здоров'я довкілля, охорону здоров'я та медичну допомогу;
3. Стан реалізації особами, засудженими до позбавлення волі, прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля, охорону здоров'я та медичну допомогу характеризує становище дотримання права цих осіб на життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: [https://www.president.gov.ua/ua/documents/ constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii](https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii).
2. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина. Навчальний посібник. Київ : Атіка. 2004. 463 с.
3. Юридична енциклопедія. У 6 томах. Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2003. Т. 5. П-С. 736 с.
4. Дзера О. В. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. Навч. посібник. Київ : Парламент. 1999. 761 с.
5. Дзера О. В. Вибране. Збірник наукових праць. Київська школа цивілістики. Київ : Юрінком Інтер. 2016. 872 с.
6. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права. 19.10.1973 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
7. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <http://links.i.ua/site/2054786703>.

9. Стефанчук Р. О. Право на життя як особисте немайнове право фізичних осіб. *Право України*. 2003. № 11. С. 115-119.
10. Кримінально-виконавчий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 3-4. Ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
11. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-03. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
12. В Лукьяновском СИЗО спустя несколько часов после вынесения приговора повесилась женщина, осужденная на восемь лет лишения свободы. Факты и комментарии. *Всеукраинская ежедневная газета*. 26.12.07. С. 2.
13. Комнаты для задержанных при райотделах милиции – бетонные мешки без света и воздуха, напоминающие средневековые темницы. Факты и комментарии. *Всеукраинская ежедневная газета*. 11.06.2006. С. 3.

СКРИПЧЕНКО С. М.,
здобувач кафедри адміністративного та
господарського права
(Запорізький національний університет)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3-2.14>

ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано наукові, навчальні та нормативні положення, які стосуються форм публічного адміністрування функціонування політичних партій в Україні. Реалізація різних напрямків публічного адміністрування втілюється у конкретних формах. Публічне адміністрування відображає безпосередній вплив на певну групу суспільних відносин (наприклад, на функціонування політичних партій), а його форми дають змогу визначити яким саме чином це відбувається. Форми публічного адміністрування впливають на реалізацію завдань та функцій суб'єктів владних повноважень. Форми мають власні особливості, їх застосування направлене на ефективне, доцільне, оперативне виконання функцій публічного управління з дотриманням принципу економії ресурсів (сил, засобів, часу). Визначено, що у сфері публічного адміністрування функціонування політичних партій задіяна велика кількість суб'єктів владних повноважень, які наділені власною компетенцією, що дозволяє їм обирати той чи інший варіант поведінки, варіант конкретних дій, з урахуванням конкретної ситуації. Такі дії можуть мати охоронну, регулятивну, сервісну або управлінську спрямованість, окрім того, вони мають бути ефективними і відповідати публічним інтересам. Суб'єкти публічної адміністрації з урахуванням вимог законодавства мають обирати ті форми, які є найбільш доцільними та ефективними у конкретних ситуаціях за встановлених умов. Обрання в якості належної форми публічної адміністрації залежить від суб'єкта владних повноважень, його компетенції, сфери суспільних відносин, об'єкта впливу, мети, яку варто досягнути тощо.

Ключові слова: політична партія, публічне адміністрування, форми публічного адміністрування, суб'єкти публічного адміністрування, адміністративні процедури, адміністративні правовідносини, публічний інтерес.

